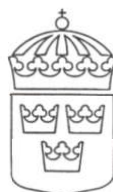

Riksdagens protokoll

1991/92:114

Måndagen den 18 maj

Kl. 12.00 – 13.52

Protokoll
1991/92:114

1 § Meddelande om frågeställares skyldighet att ta emot svar

Svar på interpellationer och fråga

Anf. 1 ANDRE VICE TALMANNEN:

Den som ställer en fråga före kl. 10.00 en fredag förutsätts personligen kunna ta emot svaret vid frågestunden påföljande tisdag. Någon bekräftelse på att frågan verkligen kommer att besvaras lämnas inte. Den som inte är beredd att ta emot svaret den aktuella dagen skall följaktligen inte ställa frågan.

Om frågeställaren på grund av sjukdom eller av annat därmed jämförligt skäl får förhinder att ta emot svaret, skall det omedelbart – om möjligt före kl. 12.00 på tisdagen – anmälas till kammarkansliet. Frågeställaren skall ange skälet för sin frånvaro och samtidigt upplysa om någon annan har vidtalats att ta emot svaret.

Därefter ankommer det på talmannen att pröva om frågeställaren har haft giltigt skäl samt, om så är fallet, bestämma om den vidtalade ledamoten skall få ta emot svaret eller om frågan skall utgå.

2 § Återtagande av plats i riksdagen

Andre vice talmannen meddelade att *Sonja Rembo* (m) den 16 maj återtagit sin plats i riksdagen, varigenom tjänstgöringen som ersättare upphört för Anita Sidén.

3 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 11 och 12 maj.

4 § Svar på interpellation 1991/92:171 om medborgarskapsfrågor beträffande personer som dömts för brott

Anf. 2 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Lennart Fridén har frågat Gun Hellsvik vilka åtgärder hon avser att vidta för att dubbelt medborgarskap inte skall missbrukas och om

hon är beredd att skapa möjligheter att häva ett naturalisationsbeslut. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

I Sverige tillämpas principen att en person endast skall ha ett medborgarskap. Sverige är även anslutet till 1963 års Europarådskonvention om begränsning av fall av flerfaldigt medborgarskap. Enligt huvudregeln i den svenska medborgarskapslagen beviljas man inte svenskt medborgarskap med mindre än att man kan visa att man blir av med sitt ursprungliga medborgarskap. I vissa fall görs dock undantag från denna huvudregel, t.ex. då det är omöjligt att bli av med det ursprungliga medborgarskapet eller då de krav som ställs för befrielse är orimliga. För flyktingar görs också oftast undantag. Det förhållandet att inte alla länder tillämpar samma principer för medborgarskap medför också att barn vars föräldrar är av olika nationalitet erhåller flera medborgarskap vid födseln. Det kan t.ex. vara så, att medborgarskapet i det ena landet följer fadern och i det andra modern, eller att det ena landet tillämpar territorialprincipen, dvs. man får det lands medborgarskap på vars territorium man är född. Följaktligen finns det ett relativt stort antal personer i Sverige som har dubbelt medborgarskap.

I Sverige behandlas alla svenska medborgare på samma sätt, oberoende av om de också har ett annat medborgarskap. Uppgifter om eventuella andra medborgarskap registreras inte i folkbokföringen.

Vid tillkomsten av den nu gällande medborgarskapslagen diskuterades möjligheten att i vissa fall fränkänna en naturaliserad person hans medborgarskap, men efter erinran från lagrådet förkastades förslaget, främst med hänsyn till risken för statslöshet. Det är en allmänt erkänd rättsprincip att medborgare i ett land skall var skyddade mot att berövas sitt medborgarskap. Numera finns också en regel intagen i regeringsformens kapitel om grundläggande fri- och rättigheter (2 kap. 7 § andra stycket) att ingen medborgare som är eller har varit bosatt i riket får berövas sitt medborgarskap i annat fall än då han samtidigt efter uttryckligt samtycke eller genom att inträda i allmän tjänst blir medborgare i en annan stat. Utan hinder av bestämmelsen kan undantag göras rörande barn under 18 år då medborgarskapet kan följa föräldrarna och genom internationella överenskommelser för personer som är varaktigt bosatta i en annan stat i vilken de är medborgare från födseln. Regler om frivilligt avstående av medborgarskap finns i medborgarskapslagen.

För att undvika att personer som kommer till Sverige och begår brott här blir svenska medborgare, görs alltid en kontroll av vandeln i samband med behandlingen av ansökningar om svenskt medborgarskap. Brottslighet diskvalificerar inte för all framtid från svenskt medborgarskap, men man tillämpar ett system med "karenstider", som innebär att ju grövre brott en person begått desto längre får han eller hon vänta innan medborgarskap beviljas. Hänsyn tas också till upprepade brottslighet och andra omständigheter.

Det är förstås möjligt att en person som inte gripits för något brott innan han eller hon blev svensk medborgare, begår ett brott efter det att medborgarskap har beviljats. Som jag redogjort för är en person som beviljats svenskt medborgarskap likställd med andra svenska medborgare, oavsett om personen i fråga blivit medborgare genom naturalisation eller på annat sätt. En sådan person har alltså en grundlagsskyddad rätt att vara kvar i

landet. Det skulle också strida mot gällande folkrättsliga regler att återkalla ett naturalisationsbeslut, därför att det framstår som olämpligt på grund av nya uppgifter som framkommit efter det att beslutet fattades. Även om detta i något undantagsfall skulle få stötande konsekvenser kan vi alltså inte frångå dessa principer.

Möjligheten att återkalla naturalisationsbeslut som grundar sig på falska uppgifter har emellertid diskuterats i olika sammanhang under senare år, bl.a. av våldskommissionen, med anledning av att ett ökande antal personer antas befinna sig i Sverige under falsk identitet. Ett förvaltningsbeslut kan i vissa fall, om det är behäftat med ett väsentligt och uppenbart fel, anses vara en nullitet, dvs. betraktas som obefintligt och fränkännas sina avsedda rättsverkningar. Vad avser fel beträffande ett besluts innehåll kan bara fel som gäller innehållets lagstridighet och inte fel rörande dess lämplighet medföra nullitetsverkan. Om beslutet har en vittgående rättsverkan och speciellt om det är gynnande måste man vara mycket försiktig. Ett naturalisationsbeslut kan därför knappast anses vara en nullitet. Som en uppföljning av våldskommissionens betänkande övervägs inom regeringskansliet emellertid frågan om en översyn av möjligheterna att återkalla ett naturalisationsbeslut som erhållits på grundval av falska uppgifter.

Anf. 3 LENNART FRIDÉN (m):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

Av svaret framgår det ju klart att det inte kan accepteras att man genom denaturalisation går till statslöshet. Självfallet får sådant aldrig ske.

Det framgår också tydligt vilken händelse nyligen som föranledde min interpellation. När ett par för knarkhandel dömda personer hade avtjänat halva sitt straff på tio år fann man för gott att återropa den konvention som gör det möjligt att i hemlandet fullgöra resten av straffet. Därför blev de dömda frisläppta efter en eller ett par veckor, när de kommit härifrån.

Man kan säga att de, genom att markera att de kallade sitt gamla ursprungsland för sitt hemland, faktiskt hade tagit ställning för det gentemot Sverige. Man vet också vilket elände deras handel har orsakat många svenskar.

I detta sammanhang utnyttjade alltså dessa personer det medborgarskap som för tillfället gagnade dem mest. Det är detta som jag anser är oerhört stötande, och jag har fått många påringningar om det. De som ringer upp mig säger att man väl måste kunna tag i detta och göra något åt att en person kan använda sig av det medborgarskap som för tillfället passar bäst.

Statsrådet återoppar i svaret den Europarådskonvention som handlar om att dubbla medborgarskap inte skall accepteras. Jag kan, utan att ens behöva gå utanför den egna släkten, konstatera att det finns Europarådsländer som inte ens följer denna konvention. I Sverige finns det ganska många människor som har dubbla medborgarskap.

Det är ett litet fåtal av de nya svenskarna som gör sig skyldiga till denna typ av brott. Men det värsta är, vilket invandrarministern vet lika väl som jag, att det drabbar hela den stora gruppen av nya svenskar så fort någon gör ett sådant här övertramp. Därför är det mycket angeläget att man kommer till rätta med detta. Många av dem som har kontaktat mig är just nya

svenskar, som vi gärna vill kalla dem. De är upprörda över att de, när sådana brott begås, ständigt får bära hundhuvudet för vad andra har gjort.

Det är därför som det är viktigt att vi har klara regler och ställer sådana krav att främlingsfientlighet motverkas. När en person i själva verket, som jag skriver i min interpellation, agerar som om han inte är en svensk medborgare utan en svensk "motborgare", finns det inte någon anledning att denna person får behålla båda sina medborgarskap – om han begår ett brott, inte behöver avtjäna straffet och sedan efter kort tid i det gamla hemlandet kan återvända hit utan att vi kan göra något i denna fråga. Jag menar att man i sådana fall borde kunna göra något.

Det står i slutet av interpellationssvaret att man inom regeringskansliet kommer att följa upp naturalisationsbeslut om de baserar sig på falska uppgifter. Det tycker jag är en självklarhet. Jag anser att det även finns skäl att överväga det som jag har beskrivit i interpellationen och i mitt anförande och att pröva om det inte är möjligt att häva ett naturalisationsbeslut när en person begår så grova brott att han normalt sett skulle ha utvisats om han inte hade varit svensk medborgare och när han dessutom, när det passar, åberopar sitt dubbla medborgarskap.

Anf. 4 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag tycker att Lennart Fridén mycket tydligt har beskrivit hur det kan gå till. Det är också bakgrunden till att Sverige är mycket restriktivt när det gäller att främja dubbla medborgarskap.

Vi har till och från en annan diskussion i de fall då människor som vill bli svenska medborgare avstår från att säga upp sitt tidigare medborgarskap. Det finns ett tryck i sådana fall att vi skall vara humana. Jag tycker emellertid att detta fall ganska väl visar att man bör vara restriktiv i detta sammanhang. Individen måste vara medveten om att han gör ett val när han blir medborgare i ett annat land. Då bör denna individ avsäga sig sitt tidigare medborgarskap.

Bakgrunden till just detta fall skall vi kanske inte diskutera här. Lennart Fridén har ju tagit upp de principiella frågorna.

Det är viktigt att visa restriktivitet när det gäller att ge medborgarskap till en person som har en brottslig bakgrund. Redan när en person söker asyl har det ett visst inflytande om personen i fråga inte har de normer som förväntas i det svenska riket och om skyddsbehoven är ganska svaga, och det utgör också ett särskilt skäl till att personen i fråga inte får stanna här i Sverige.

Det var delvis olyckliga omständigheter som gjorde att utfallet blev som det blev i just det fall som vi nu diskuterar. Det är kriminalvårdsstyrelsen som fattar beslut om en persons möjligheter att få avtjäna sitt straff i sitt eget hemland. Komplikationen i detta fall var att denna person hade två medborgarskap. Beslutet i Turkiet att medge villkorlig frigivning följde helt gällande generella regler i Turkiet. Denna information om dessa gällande regler i Turkiet fanns hos utrikesdepartementet men hade av någon anledning inte nått kriminalvårdsstyrelsen, som ju hade att fatta besluten.

Detta har lett fram till att justitieministern överväger att ge en möjlighet

att hänskjuta denna typ av ärenden till regeringen för avgörande, dvs. när det är särskilt viktiga frågor som det skall fattas beslut om.

Jag har, som redovisats i svaret, delvis tillmötesgått Lennart Fridén genom att redovisa att vi inom regeringskansliet överväger möjligheten att göra en översyn av dessa bestämmelser, trots svårigheterna att gå alltför långt när det gäller naturalisation.

Prot. 1991/92:114
18 maj 1992

Svar på interpellationer och frågor

Anf. 5 LENNART FRIDÉN (m):

Herr talman! Jag tror att vi i stort sett är överens om detta. Men jag menar att det måste finnas ytterligare möjligheter att överväga åtgärder med tanke på det som statsrådet påpekade om att det har varit brister i informationen mellan berörda myndigheter. Dessutom finns alltså denna möjlighet. Detta är inte det enda fallet. Men det fick så stor uppmärksamhet i massmedia att det lyftes fram. Vid samtal med t.ex. polismyndigheten visar det sig att det dess värre är väldigt många som just dolda bland sina flyktade landsmän bedriver mängder av verksamhet som inte är tolerabel enligt svensk lagstiftning. Om dessa personer samtidigt, som ett slags nödutgång när det kärvar till, alltid åberopar att de är medborgare i något annat land också, menar jag att det måste finnas en möjlighet för oss att tala om att det inte är någon oeftergivlig rätt att få behålla både sitt svenska och sitt tidigare medborgarskap om detta missbrukas.

Jag hoppas att den översyn som sker i regeringskansliet kan leda till att svenskarna och kanske framför allt våra nya svenskar får ett förtroende för hur dessa frågor hanteras.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1991/92:183 och fråga 1991/92:730 om fristående högskolor

Anf. 6 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig dels vilken roll inom den högre utbildningen regeringen avser ge den utbildning som bedrivs vid Rudolf Steiner-seminariet i Järna, dels vilket ansvar staten har när det gäller att långsiktigt stödja fristående högskoleutbildning av detta slag.

Jag vill inledningsvis framhålla att jag ser positivt på alternativ till den statliga högskoleutbildningen. Valfrihet och konkurrens är viktiga förutsättningar för såväl individ som samhälle. Det är emellertid viktigt att bedömningarna av vem som skall tilldelas statligt stöd i olika former och för olika ändamål sker på samma grunder som för statliga universitet och högskolor. Möjligheterna att ge statsbidrag är självfallet också beroende av hur stort det ekonomiska utrymmet är.

Inom regeringskansliet bereds för närvarande ett antal ansökningar från skolor som i olika avseenden önskar statligt erkännande som fristående högskolor. Några ärenden har redan avgjorts, bl.a. ansökningar från Waldorffseminariet i Kungälv och Waldorffskolefederationen, i vilken en ansökan från Rudolf Steiner-seminariet ingår.

Inom regeringskansliet har förutsättningarna för examinationsrätt, rätt till studiemedel och verksamhetsbidrag till andra högskoleutbildningar än statliga utretts. Bakgrunden till detta är den examensordning som fr.o.m. den 1 juli 1992 avses gälla för all högskoleutbildning.

För sammanhangets skull vill jag gärna redogöra för regeringens överväganden inför ställningstaganden beträffande enskilda ansökningar från skolor som i olika avseenden önskar regeringens godkännande som fristående högskolor.

Examinationsrätten, dvs. rätten att meddela sådan undervisning som leder fram till en specifik examen, utgör grunden för statens godkännande av en utbildning. Med examinationsrätten bör följa rätt till studiemedel. Statsbidrag bör kunna ges till skolor med examinationsrätt efter särskild prövning. Sådana prövningar bör i normalfallet göras i samband med det ordinarie budgetarbetet.

För att en utbildningsinstitution skall tilldelas *examinationsrätt* som fristående högskola måste enligt regeringens mening följande *generella krav* vara uppfyllda.

Utbildningen måste uppfylla de kvalitetskrav som ställs i högskolelag och högskoleförordning på den statliga högskoleutbildningen.

Följande fordringar måste därtill uppfyllas:

- * utbildningen skall bedrivas på vetenskaplig grund,
- * behörighetskraven för tillträde till utbildningen skall motsvara dem som gäller för statliga universitet och högskolor,
- * nivån skall motsvara jämförbar utbildning inom statliga universitet och högskolor och
- * kraven på lärarna skall vara desamma som de som ställs inom statliga universitet och högskolor.

Examinationsrätt till fristående lärarutbildningar bör kunna ges till de utbildningsinstitutioner som uppfyller de generella krav som måste ställas på utbildning på högskolenivå och som jag just redogjort för. Dessutom bör kraven på ämneskunskaper motsvara dem som ställs på de statliga lärarutbildningarna för olika stadier. I den lärarproposition som just nu är föremål för riksdagens behandling har regeringen t.ex. som nivåkrav för ämneskunskaper angivit 140 poäng.

Beträffande den konkreta frågan om Rudolf Steiner-seminariets roll i den högre utbildningen vill jag framföra följande. Den alternativa pedagogiska utbildning som ges vid de waldorfseminarier som nu sökt statens stöd bör, om de övriga krav som jag just redogjort för är uppfyllda, kunna anses som ett fullgott alternativ till den praktisk-pedagogiska utbildning som ges inom statliga universitet och högskolor. Eftersom krav som av olika skäl bör ställas för att garantera exempelvis likvärdighet och kvalitet för närvarande inte är uppfyllda, har regeringen ansett att det inte nu är möjligt att tilldela de aktuella skolorna examinationsrätt som högskolor. Därmed kan de inte heller tilldelas statsbidrag.

I och med detta svar anser jag mig också ha besvarat Pär Granstedts fråga om jag är beredd att underlätta för postgymnasial utbildning i icke-statlig

Anf. 7 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min interpellation och min fråga. Jag tycker att det är ett intressant svar och att svaret är sådant att många frågor reses som det kan finnas anledning att närmare diskutera.

Först vill jag säga att jag naturligtvis inte har för avsikt att gå in i en detaljdiskussion om Rudolf Steiner-seminariet eller någon annan enskild institution. Jag har nämnt Rudolf Steiner-seminariet därför att det är ett mycket intressant exempel på ett försök att bygga upp en fristående postgymnasial utbildning som söker alternativa vägar inte bara när det gäller frågan om huvudman utan också när det gäller frågan om inriktningen på verksamheten och den kunskapsteoretiska bakgrunden.

Hur regeringen ställer sig till en sådan utbildning blir något av ett testfall när det gäller avsikten med de uttalanden som gjorts från regeringens sida om att man gärna ser en mångfald inom den högre utbildningen och även alternativ till den statliga högskoleutbildningen.

Det är naturligtvis riktigt att kvalitetskrav måste ställas på postgymnasial utbildning även om denna sker i enskild regi och att det är viktigt att något slags likvärdighet upprätthålls.

Men samtidigt är det intressant hur man tillämpar de här principerna. Det skulle ju kunna finnas en risk med de kriterier som Per Unckel här har redovisat om de tillämpas på ett strikt sätt. Det enda som är möjligt att driva i enskild regi kan nämligen bli ett slags kopia på den verksamhet som redan finns och som bedrivs i statlig regi.

På det sättet kan man i och för sig få en konkurrens inom den högre utbildningen – olika utbildningsanordnare som erbjuder sina produkter på en utbildningsmarknad. Sedan är frågan vem som är effektivast och bäst så att säga.

Men det blir ingen pluralism inom den högre utbildningen på det sättet om man inte också skapar möjligheter för utbildningsinriktningar som på ett eller annat sätt avviker. Det skulle vara väldigt intressant att höra utbildningsministern närmare precisera sin syn på detta.

Är avsikten att enbart försöka skapa en allmän effektivitetskonkurrens, eller vill man också se en utveckling som möjliggör pluralism, nya idéer och olika alternativ till kunskapssökandet inom den högre utbildningen?

I det här sammanhanget undrar jag också i vilken utsträckning man inom regeringskansliet, när man övervägt dessa saker, också har tittat på de principer som gäller i andra länder. I exempelvis Norge är flera av de utbildningar som vi nu diskuterar redan accepterade som högskoleverksamhet i enskild regi. Det kunde vara spännande att höra vilka avvägningar som har gjorts där. Detsamma gäller för övrigt många andra länder på kontinenten där dessa möjligheter finns.

Ett speciellt problem utgör naturligtvis den pedagogiska utbildningen. Vi är ju väldigt ense i den här kammaren om att det är viktigt med alternativ inom pedagogiken. Vi har skapat system för att göra det möjligt för pedago-

giska alternativ att växa fram. I det sammanhanget kan nämnas waldorfskolorna, som kanske har den mest välutvecklade och mest omfattande alternativa pedagogiken på alla stadier inom vårt utbildningsväsende.

Vi inför nu system som innebär att finansieringen av de här skolorna underlättas. Men för att ha bra waldorfskolor är det självfallet också nödvändigt att ha bra waldorflärare. Det statliga högskoleväsendet kan inte utbilda waldorflärare. Det finns inte några sådana utbildningar. I stället är man hänvisad till de utbildningar som bedrivs i enskild regi. Men om de skall kunna upprätthålla en god kvalitet måste det naturligtvis också finnas finansiella möjligheter till det.

Eftersom man i det här skedet tydligen inte har varit beredd att bevilja statsbidrag till de utbildningar av waldorflärare som finns kunde det vara intressant att få veta hur utbildningsministern ser på möjligheterna i framtiden att utbilda waldorflärare här i landet. Det gäller ju också att se till att waldorfskolorna verkligen får en bra lärarförsörjning.

En liknande situation har vi när det gäller den jordbruksinriktade utbildning som också finns vid Rudolf Steiner-seminariet.

Vidare råder det bland oss här i kammaren en stor enighet om att det är viktigt att utveckla alternativ inom jordbruket, vilka innebär att man minimerar användningen av, eller ett man helt avstår från att använda, bekämpningsmedel och andra kemikalier. Det är en sådan utbildning som det här är fråga om. I det avseendet ges i dag inte något statligt stöd. Inte ens studiemedel beviljas. Det svar som jag här har fått ger ett intryck av att man inte heller i framtiden är beredd att ge nämnda stöd. Det gör att det blir en skillnad mellan studerande i Sverige och studerande i andra nordiska länder.

Till sist vill jag säga följande. Det görs en väldigt stark koppling till examinationsrätten. Examination förekommer ju inom de flesta högskoleutbildningar. Men det gäller inte alla konstnärliga utbildningar. Även detta berörs i av mig anförda exempel.

Frågan är: Vad betyder den här kopplingen till examinationsrätten? Innebär den att konstnärliga utbildningar som inte leder fram till en examen över huvud taget i framtiden är uteslagna när det gäller statligt stöd och statliga studiemedel?

Anf. 8 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Inledningsvis vill jag säga att jag delar Pär Granstedts uppfattning till hundra procent när det gäller det spännande utvecklingsarbete som bedrivs vid Rudolf Steiner-seminarierna. Sannolikt är det inom Rudolf Steiner-verksamheten i dess helhet som man har kommit längst i vårt land när det gäller att utveckla någonting som distinkt skiljer sig från det som vi är vana vid i den svenska skolan.

Svaret på frågan om vad det är vi vill uppnå med det arbete som vi just nu har inlett när det gäller examinationsrätt och enhetligare regler för studiemedel är långt ifrån att dessa utbildningar skall avskärmas från sin utvecklingspotential. Snarare är det fråga om att just bringa ordning för att i den meningen åstadkomma en mindre godtycklig bedömning av de ansökningar som vi nu har framför oss.

När jag ser tillbaka på de gångna årens hantering i regeringskansliet av an-

sökningar av allehanda slag för fristående utbildningar, tycker jag att det är godtyckligheten i vad man har gillat och vad man inte har gillat som har varit ett problem. Därför har vi sagt oss att vi skall börja med den rimliga ordningen att titta på kvalitetskraven först. När staten på något sätt godkänner en utbildning, tycker jag att staten skall gå i god för att resp. utbildning åtminstone innehåller en slags miniminivå i kvalitetshänseende. Sedan vill jag gärna se till att denna kvalitetsbedömning ger utrymme för allehanda vägar att nå fram till de mål som kvaliteten är uttryck för.

Parallellt vet jag, för att nämna ytterligare ett exempel som kan vidga diskussionen om de utbildningar som Pär Granstedt och jag nu diskuterar, att flera av frikyrkorna är intresserade av att starta teologisk utbildning i högskoleform utifrån de seminarier som man nu driver på olika håll i landet. Även detta tycker jag skulle vara ett spännande komplement till den sedvanliga teologiska undervisningen vid de traditionella universiteten.

Det vi har sagt oss är att vi först vill behandla rätten att examinera som ett slags utgångspunkt för kvalitetskravet och därefter låta rätten till studiemedel falla ut som en konsekvens av detta. Men naturligen, eftersom budgetläget är som det är, vill vi från tid till annan pröva om vi därutöver har möjlighet att ge resp. skola statligt stöd.

När vi jämför den lärarutbildning som i dag bedrivs vid waldorfseminarierna med de krav som riksdagen, förhoppningsvis bara om några veckor, kommer att lägga fast för den statliga lärarutbildningen, skevar innehållet för mycket för att vi i dag skall säga att de är jämförbara. Det vi menar med avstyrkandet av statligt stöd nu är att man skall försöka öppna en dialog med waldorfseminarierna för att se vilka förändringar som skulle behöva ske för att dessa utbildningar i ämneskunskapshänseende skulle kunna lyfta så att de når en nivå jämförbar med vad det statliga systemet kräver. I den mån som detta kommer att ske, om man hittar en konstruktiv väg att närma innehållet i waldorfbildningarna till minimikravet i de statliga utbildningarna, skulle det förvåna mig mycket om regeringen inte skulle vara beredd att säga ja till förnyade ansökningar.

Anf. 9 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag tycker att det senaste inlägget i alla fall ger en del intressanta öppningar. Det är naturligtvis bra med ordning. Det tycker jag också. Men när man bringar ordning får man inte ha så snäva fack att det innebär att allt som inte passar i facken åker i papperskorgen. Har man för få fack kan det bli värdefulla saker som hamnar i papperskorgen, bara för ordningens skull. Det är viktigt att inte ordningsivern leder till en snävare politik än man kanske har haft tidigare.

Om jag läser svaret kritiskt får jag ett intryck av att regeringen tänker dra in den rätt att utfå studiemedel som elever vid Rudolf Steiner-seminariets lärarutbildningar i dag har. Jag har inte fått intrycket att det är den här regeringens strävan att göra det svårare för de pedagogiska alternativen än det var under den tidigare regeringen. Det är ett exempel på att ordningsivern kan få besvärande konsekvenser.

Självklart är det välkommet med en dialog om kvalitetskrav m.m. Att man, enligt regeringens uppfattning, inte uppfyller kvalitetskraven kan bero

på två saker. Det ena kan vara att man har litet olika uppfattning om vad som är kvalitet. Har man den traditionella skolans kvalitetsmätt och använder det på en alternativ pedagogik, kan faktiskt olika kvalitetsuppfattningar leda till olika bedömningar. Det bör man undvika, annars har man strypt alternativen.

Det andra kan vara att olika ekonomiska förutsättningar skapar olika kvalitet. Det faktum att man inte har statliga resurser bakom sig kan göra att man inte uppnår samma kvalitet som om man hade det. Då bör man diskutera utifrån den situationen. Det kan också finnas annat som går att lösa. Jag välkomnar dialogen. Jag utgår från att regeringens inriktning och intresse måste vara att skapa bästa möjliga förutsättningar för en god utbildning för waldorflärare, eftersom vi är ense om att vi vill ha waldorfskolor i landet.

Detta sagt om lärarutbildningen, som på sitt sätt kanske är lättast att tala om, eftersom jag utgår från att där finns ett starkt gemensamt intresse. Men jag vill peka på att det också är intressant att titta på de konstnärliga utbildningar som bedrivs. Där kan man inte ha riktigt samma enkla kriterier, för det är mycket svårare att diskutera examinationsrätt när det gäller konstnärliga utbildningar. Men det är viktigt att fristående alternativ också där har utvecklingsmöjligheter.

Till sist måste det kännas angeläget för alla att det inom den jordbruksinriktade utbildning som sedan länge finns också får utvecklas alternativ. Hitills har man inte ens haft möjlighet till studiemedel. Även det måste få en lösning.

Anf. 10 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Får jag i fråga om de konstnärliga utbildningarna understryka att det naturligtvis är som Pär Granstedt säger, att de till sin karaktär är svåra att inpassa i ett normalt examinationssystem. Där ställs normalt annorlunda förkunskapskrav, där finns nästan genomgående annorlunda utbildningsanordningar och skolorna ser normalt helt annorlunda ut jämfört med sedvanliga universitet och högskolor. Även jag anser att man får behandla dessa i särskild ordning.

Jag tror att Pär Granstedt kan vara lugn om han tror att jag i ordningens namn skulle riskera antalet fack att placera olika utbildningar i. Snarare är det så att jag i oordningens namn är beredd att acceptera litet fler fack än vad man kanske normalt skulle göra. Likväl tycker jag att det är viktigt att varje skola vet att man bedöms med utgångspunkt från givna kriterier, för att man därigenom också i oordningen skall kunna skydda de sökandes rätts-säkerhet. Det är människor som är inblandade, som lärare. Det är ofta fråga om ekonomiska åtaganden både för lärare och för studenter som de har rätt att få anständigt och rättrådigt behandlade.

Jag avser inte att aktualisera några indragningar av studiemedelsrättigheter för de skolor som i dag har studiemedelsrättigheter för sina studenter, men som eventuellt hamnar på kanten i en prövning enligt den nya ordningen. Det skulle vara en retroaktivitet i systemet som jag inte tycker är förenlig med den politik regeringen i övrigt står för.

I fråga om kvalitetskraven är det naturligtvis sant som Pär Granstedt påpekar, att en skola med dåliga ekonomiska villkor kan ha svårt att upprätthålla

samma kvalitet som en skola med goda. Av just det skälet tycker jag att dialogen mellan ett regeringskansli å ena sidan och skolor å den andra är så viktig, för då kan den typen av frågor lösas.

I fråga om Rudolf Steiner-utbildningen i stort ber jag att få understryka det jag sade i svaret, nämligen att det inte är pedagogiken som jag har någon synpunkt på. Det ankommer inte på mig att bedöma olika pedagogikers förhållande till varandra. Det som vi i dagsläget har synpunkter på är att den ämnesutbildning som är förenad med den pedagogiska utbildningen för stunden verkar i klenaste laget för att vara jämförbar med den som riksdagen kommer att fastlägga för den statliga skolan.

Anf. 11 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill tacka för de ytterligare synpunkter som jag har fått. Jag gör tolkningen att det är regeringens syfte att nu öppna en dialog med den här typen av institutioner som Rudolf Steiner-seminariet utgör och som det också finns flera av.

Jag förutsätter att man går in i den här dialogen i syfte att lösa frågan om finansiering av de waldorfpedagogiska utbildningarna, men att man också positivt prövar förutsättningarna att på lämpliga sätt stödja de andra postgymnasiala utbildningar som är berörda här, dvs. de konstnärliga utbildningarna, jordbruks- och näringsläsutbildningarna och sådana saker. Jag utgår i alla fall ifrån att det är regeringens vilja att främja pluralism inom den högre utbildningen och att ge goda möjligheter för olika alternativ att utvecklas.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1991/92:143 om högskolornas examensrätt m.m.

Anf. 12 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Den här riksdagen bör stanna länge kvar vid högskolefrågorna, så viktiga som de är.

Kristina Svensson har ställt tre frågor till mig beträffande prövning av examinationsrätten för magisterexamen.

Förslaget att den 1 juli 1993 införa en magisterexamen för längre och fördjupade ämnesstudier i den grundläggande högskoleutbildningen har framlagts i en departementspromemoria: (Ds 1992:1) Fria universitet och högskolor. Denna promemoria har just varit föremål för en bred remissbehandling. Remisstiden gick ut den 21 april, dvs. för en knapp månad sedan. Utan en fullständig överblick över remissopinionen vågar jag ändå påstå att förslaget att införa en magisterexamen i huvudsak har mottagits positivt. Regeringens slutliga ställningstagande kommer att framgå av den principproposition som förväntas föreläggas riksdagen redan i juni i år.

I propositionen kommer bl.a. den principiella utformningen av den kommande examensordningen att presenteras. Av examensordningen kommer med stor sannolikhet – med reservation för remissopinionen – att framgå

Prot. 1991/92:114
18 maj 1992

Svar på interpellationer och frågor

vilka examina som skall finnas, kraven för resp. examen samt vilka universitet/högskolor som skall ges examinationsrätten.

Beträffande examinationsrätten för magisterexamen framhålls i departementspromemorian att denna examen ställer särskilda kvalitetskrav. Den bör därför enligt promemorian få ges av universitet och högskolor med fast forskningsorganisation, dvs. i de ämnen dessa har forskarutbildning. Om, och i så fall i vilken utsträckning, magisterexamen också skall få ges vid andra högskolor bör enligt promemorian prövas i särskild ordning.

Högskolorna i Örebro, Växjö, Karlstad och Sundsvall/Härnösand har i en framställning till utbildningsdepartementet, daterad den 3 april 1992, begärt att få värderat av utomstående huruvida de kan bedriva kvalificerad utbildning inom givna områden.

Då det dels förefaller råda allmän uppslutning kring införandet av en magisterexamen, dels är angeläget att studenterna kan informeras i god tid om vilka studiealternativ inför höstterminen 1993 som föreligger uppdrog regeringen den 23 april åt f.d. universitetskanslern Carl-Gustaf Andrén att pröva förutsättningarna för att tilldela de just nämnda fyra högskolorna examinationsrätten för magisterexamen.

Uppdraget innehåller, herr talman, dels en prövning – med hjälp av erforderliga vetenskapligt kompetenta experter – av huruvida de berörda högskolorna kan bedömas ha tillräcklig kvalitet i utbildningen, t.ex. vad gäller ämnesbredd, lärare, lokaler och utrustning,

dels en prövning av omfattningen av examensrätten, dvs. vilka ämnesområden examinationsrätten skall avse.

Utredningsmannen bör ha slutfört uppdraget under innevarande år.

Därmed, herr talman, har jag lämnat svar på Kristina Svenssons första två frågor beträffande kriterierna resp. formerna för prövningen.

Beträffande den tredje frågan om fasta forskningsresurser vid fler universitet och högskolor vill jag nu bara klargöra att samtliga universitet redan har sådana samt att endast de högskolor som har fast forskningsorganisation kan anta studerande till forskarutbildning. Det är nämligen just detta förhållande som gör att rätten att utfärda magisterexamen inte utan särskild prövning kan ges till övriga högskolor. Frågor om fasta forskningsresurser bereds på sedvanligt sätt inför nästa proposition om forskning våren 1993.

Anf. 13 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Jag får tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation. Jag lämnade in interpellationen den 17 mars. Av olika skäl har vi inte kunnat diskutera dessa frågor tidigare. Det gör att några av frågorna delvis har förlorat sin aktualitet.

Vad det alltså handlar om är en begäran från högskolorna i Örebro, Växjö, Karlstad och Sundsvall/Härnösand om att få prövat om de kan uppfylla de kvalitetskrav som ställs för att få ge magisterexamen. Det var detta uppdrag som jag efterlyste i min interpellation. Jag tycker självfallet att det är bra att förre universitetskanslern Andrén nu arbetar med detta.

När det gäller de regionala högskolorna, som den i Karlstad, är det avgörande att kopplingen mellan forskningen och grundutbildningen finns vid

högskolan. Det handlar om att skapa attraktiva högskolor, så att kvalificerade lärare och studenter söker sig till dessa högskolor.

Vi har i Karlstad gjort intervjuer med studenter som går på ekonomlinjen. Då har vi funnit att man värderar möjligheten att fortsätta vidare till magisterexamen mycket högt. Även om man vid studiestarten inte har bestämt sig för en längre utbildning, vill man att det finns möjlighet att direkt få fortsätta med magisterkurser. Dessa studenter säger i intervju svaren att man tror att en internationellt erkänd högre examen av typ magister- eller mastersexamen blir ett måste i många karriärvägar, framför allt inom ekonomutbildningar.

Det skulle då betyda att högskolor som inte har möjlighet att erbjuda ett rimligt antal alternativa magisterexamina kommer att få svårt att konkurrera om de bästa eleverna. Det betyder naturligtvis att kortare yrkesinriktade utbildningar kommer att bli allt viktigare inslag i utbildningsprogrammen. Det betyder också att forskarmeriterade lärare kommer att söka sig till sådana utbildningar där man har möjlighet att fortsätta till magisterexamen. Det är alldeles uppenbart att det skulle inverka mycket menligt på sådana högskolor som högskolorna i Karlstad och i Örebro.

Man kan alltså inte nog värdera utbildningens betydelse för den allmänna utvecklingen i ett län som Värmland. Vi har nu genomfört det tredje året på gymnasieskolan med de praktiska linjerna och ser mycket positiva effekter av det. Men fortfarande har vi färre ungdomar än landet i övrigt som går vidare till högre studier. Det här återverkar naturligtvis på utvecklingen av det värmländska näringslivet. Det finns en stor utvecklingspotential för högskolan i Karlstad. Det måste, som jag ser det, vara en motor i den allmänna samhällsutvecklingen i länet och i regionen.

Den tredje fråga som jag ställt var knapphändigt besvarad. Det gäller behovet av ytterligare forskningsresurser till de regionala högskolorna, som jag kallar dem. Man kan ju lägga många perspektiv på frågan, men jag vill ta upp ett av dem.

Nyligen presenterades en rapport om jämställdheten inom högskolan. Den bekräftar vad vi visste sedan tidigare: mycket sned könsfördelning, få kvinnor som har professurer och alldeles för få kvinnor i forskarutbildning. Ett sätt att förbättra förutsättningarna för kvinnor när det gäller forskning är att sprida möjligheterna att forska, inte bara vid universiteten och de speciella högskolorna, utan mer över landet. Tidigare undersökningar har visat att kvinnor inte är geografiskt lika rörliga som män. Det har också påpekats i en rapport.

Utbildningsministern har tidigare här i riksdagen på en fråga som jag ställt om jämställdhet svarat att det är mycket viktigt att förbättra jämställdheten på högskolorna. Jag förmodar att det också gäller forskningen. Kan man av detta dra slutsatsen att utbildningsministern är beredd att arbeta även för att öka forskningsresurserna till högskolor av typ högskolan i Karlstad?

Anf. 14 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Får jag först, vilket jag skulle ha gjort redan i inledningen av svaret, be Kristina Svensson om ursäkt för att svaret dröjde. Vi har uppen-

Prot. 1991/92:114
18 maj 1992

Svar på interpellationer och frågor

barligen haft svårt att få ihop våra kalendrar. Jag har en svag känsla av att det har varit bökigast när det gäller min kalender.

När det gäller magisterexamens kvalitetskrav och studenternas önskemål kan det finns skäl att nämna ytterligare ett par ting. Jag delar Kristina Svenssons bedömning om prognoser av hur studenterna ser på en skolas attraktionskraft. Attraktionskraften ökar naturligtvis om magisterexamen kan ges. Men det finns ett men i detta, nämligen att attraktionskraften över tid inte går att upprätthålla om vi inte vet att magisterexamen ges på en tillräckligt kvalificerad grund. Det är där problemet ligger.

En högskola som har fasta forskningsresurser bedriver, får vi anta, undervisning på tillräcklig vetenskaplig grund för att klara en nivå under forskarutbildningen. Vi vet inte i dag, även om vi kan anta och förmoda, vad högskolor som inte har forskarutbildning har för kvaliteter upp till den nu diskuterade mastersnivån.

Den ståndpunkt som intogs i departementspromemorian och som jag personligen delar var att man kan anta att de universitet som har forskarutbildning uppfyller kvalitetskraven, men att detta måste prövas särskilt vid övriga högskolor. Genom att titta i facit vet vi att det finns några högskolor som i dag meddelar undervisning på 80-poängsnivå, dvs. det fördjupningskrav som ställs på magisterexamen. Det är dessa högskolor som har inkommit till oss med en begäran om prövning.

Jag tycker själv att den teknik som vi har kommit fram till har mycket tilltalande drag över sig. Högskolan i Karlstad – för att ta Kristina Svenssons aktuella exempel – får därmed prövat av vetenskaplig expertis huruvida man håller måttet eller ej.

Jag vill gärna understryka att det inte är av en tillfällighet som jag har valt Carl-Gustaf Andrén. Jag har inte valt honom först och främst därför att han har varit en administratör under senare delen av sin akademiska karriär, utan därför att han är en skicklig vetenskapsman. Han kommer att samla en panel runt sig, som skall göra kvalitetsbedömningen. Om högskolorna i Karlstad, Växjö, Sundsvall/Härnösand och Örebro klarar den kvalitetsbedömningen med ett godkänt i fråga om undervisningen, kan dessa högskolor därefter rekrytera studenter med oändligt mycket mer kvalitativ kraft än vad de annars skulle kunna göra. Då har dessa högskolor beviset på att de är lika bra som övriga högskolor, som redan tilldelats motsvarande rättighet.

Jag vill tilläga att jag kommer att följa det råd som panelen under Carl-Gustaf Andréns ledning kommer att ge mig. Jag tänker inte göra någon särskild politisk prövning av resultatet, eftersom hela filosofin med den vetenskapliga prövningen då skulle falla samman.

Efter det att ett universitet är tilldelat rätt att examinera – vilket också gäller de stora universiteten och högskolorna, som så att säga med automatik har examinationsrätt för magisterexamen redan från början – kan denna rätt gå förlorad vid vilken tidpunkt som helst, om man inte kan leva upp till kraven. Prövningen i dessa fall kommer att utföras av det särskilda utvärderingssekretariat som riksdagen tidigare har beslutat skall inrättas.

När det till sist gäller de fasta forskningsresurserna delar jag självfallet den uppfattningen att forskning vid resp. högskola normalt spelar en stor roll för den enkilda högskolans rekrytering och för bygdens utveckling. Jag har att

våga detta uppenbara perspektiv mot ett nationellt perspektiv för att se om det finns konflikter mellan dessa perspektiv, och det är klart att det finns. Ett litet land med begränsade resurser – 8,5 miljoner invånare – och med en volymmässigt begränsad forskningsinsats kan enligt min mening inte sprida sina forskningsinsatser hur mycket som helst. Å andra sidan är jag medveten om att det för undervisningens kvalitet vid varje högskola krävs uppbackning av nära relationer med aktiv forskning. Att jag inte nu kan ge ett exakt besked om hur denna avvägning utfaller vid varje enskilt fall landet runt beror på att denna avvägning är så grannlaga att vi skall ta det halvår på oss som vi har innan förslaget skall överlämnas till riksdagen. Detta för att vi skall veta att det vi gör står i överensstämmelse både med regionernas önskemål och med Sveriges nationella vetenskapliga utvecklingskrav.

Anf. 15 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! I mitt förra inlägg sade jag just att det är bra att det skall ske en prövning och att den görs av en utomstående kvalificerad forskare och vetenskapsman. Det är också bra med denna panel som kommer att arbeta med hela frågan. Vi vill naturligtvis få bekräftelse, för vi vet att vi är bra. Men ni tror inte riktigt på oss. Därför är det alldeles utmärkt att vi kommer att få detta bekräftat. Nog om detta.

Jag tolkar det som att vi kommer att få en kvalitetsgranskning när det gäller forskningen, inte bara vid de speciella högskolorna som står bakom det här brevet, utan även generellt i fråga om de fortsatta möjligheterna att ge magisterexamen. Så tolkar jag det.

Min tredje fråga gällde att forskningsresurserna bör spridas och inte enbart vara kopplade till universiteten. Vi i Sverige har ett för litet antal forskare, Per Unckel. Det behövs fler forskare. Detta stöder jag på internationella jämförelser. Det är alldeles uppenbart att det finns en resurs att utnyttja, vilket har konstaterats i flera forskningspropositioner. Möjligheterna har förbättrats, bl.a. genom att antalet ekonomiska stöd och tjänster för dem som bedriver forskarutbildning har ökat. Men det finns en grupp som fortfarande inte får dessa möjligheter fullt ut, nämligen kvinnorna. Detta belades mycket tydligt i forskarrapporten om jämställdhet, som kom alldeles nyligen. Jag ser en kombination här som för mig är mycket tilltalande. Vi skulle kunna utbilda många fler forskare i Sverige, om vi spred resurserna ut till de högskolor som har nått denna nivå – jag talar inte om alla högskolor, utan sådana högskolor som i Karlstad, Örebro m.fl. Jag är övertygad om att vi då skulle kunna nå kvinnor i forskarutbildning.

Anf. 16 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag har några korta kommentarer.

I min första kommentar vill jag bekräfta Kristina Svenssons tolkning. All utbildning – om riksdagen antar de principella förslag som jag här har antytt – kommer att utsättas för kontinuerlig kvalitetsgranskning. Det är viktigt, inte minst för att man skall veta att vi i Sverige upprätthåller god kompetens i ett internationellt perspektiv. Det innebär att all eximationsrätt är så att säga till låns så länge man lever upp till kvalitetskraven. Och det gäller alla universitet och högskolor, en för alla, alla för en.

Min andra kommentar rör det för låga antalet forskare. Det finns en flaskhals i hela det svenska högre utbildningssystemet. Den består av för få doktorander och för få med doktorsexamen. Det är dess värre detta förhållande som gör att vi inte kan expandera grundutbildningen i den takt som jag tror att både Kristina Svensson och jag helst av allt skulle vilja, nämligen så att vi kan ge alla dem som i dag bankar på universitetsporten möjlighet till högre utbildning. Men så länge jag inte kan säkerställa att den högre utbildning som erbjuds bedrivs på tillräcklig vetenskaplig grund med tillgång till tillräckligt bra lärare, tvingas vi att skynda långsamt med utbyggnaden. Därmed blir naturligtvis utbyggnaden av doktorsutbildningen den helt centrala frågan.

I budgetpropositionen uttalade regeringen i vintras att vår ambition är att antalet doktorsexamina skall fördubblas fr.o.m. nu fram till år 2000. Det är målet, och jag vet att många högskolor nu arbetar för detta. Jag tror att detta är avgörande för att vi långsiktigt skall kunna öka volymen med bibehållen kvalitet i hela det svenska högskolesystemet.

Huruvida detta talar till förmån för att sprida fasta forskningsresurser till flera högskolor är jag i dag emellertid inte säker på. Det är möjligt att det går att nå detta mål lika fort eller fortare och bättre genom att man kan försätta att utnyttja de högskolor för eximination av doktorer som för närvarande har de fasta forskningsresurserna. Oberoende av allting annat tror jag att vi under alla omständigheter kommer att få se en utveckling, där flera doktorer handleds på de mindre högskolorna i relation och kontakt med de större. Detta är ett system som inte minst högskolan i Karlstad har utvecklat med betydande framgång. Därmed har man uppnått det som möjligen är det bästa av två system, nämligen att man replierar på ett stort eller flera stora universitet för sin mest avancerade handledning, samtidigt som man finns nära de människor som skall handledas, inte minst de kvinnor som både Kristina Svensson och jag gärna vill locka till forskarutbildning.

Herr talman! Slutsatsen av dessa mycket grannliga avvägningar måste få anstå ytterligare någon tid, men det står klart att vi måste öka antalet personer i forskarutbildning. Det är a och o, om Sverige skall kunna stå pall i den hårdnande internationella konkurrensen.

Anf. 17 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Det är självklart att kvalitetskraven är oerhört väsentliga. Det är den utgångspunkt som vi har för dessa resonemang.

Jag tolkar det som att det finns en öppning – eller i varje fall en prövande hållning – i utbildningsministerns svar. Det ser jag som positivt inför arbetet med forskningspropositionen, där denna fråga naturligtvis kommer att behandlas utförligt. Jag har inget mer att tillägga i den här debatten.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 18 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Lennart Fridén har frågat mig vilka åtgärder jag tänker vidta för att förhindra fusk och användning av förfalskade betyg i den svenska högskolan.

Låt mig först säga att det är viktigt att uppmärksamma att fusk och förfalskade betyg förekommer och att det är angeläget att det görs något för att komma till rätta med problemet.

Vad gäller tentamina ankommer det i första hand på universitet och högskolor att vidta åtgärder för att förhindra fusk. Om den studerande använder otillåtna hjälpmedel eller på annat sätt försöker vilseleda vid prov kan disciplinära åtgärder vidtas enligt disciplinförordningen. Den studerande kan då avstängas för en eller flera perioder i sammanlagt högst sex månader.

I den senaste pressdebatten om fusk har det framskyttat att dessa disciplinära åtgärder skulle vara för lindriga. Från högskolehåll har sådana synpunkter inte framförts. Vid en konferens med högskoleföreträdare om disciplin- och avskiljandefrågor som anordnats av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) framfördes inte några krav på skärpning av de nu gällande disciplinära åtgärderna mot fusk. Däremot diskuterade man behovet av en enhetlig tillämpning av reglerna på de olika högskoleorterna.

Herr talman! Emellertid har de studerande vid de tekniska högskolorna genom sina kårordföranden i skrivelse till UHÄ uttalat sig för en skärpning av påföljderna. Skrivelsen har överlämnats till utbildningsdepartementet, och jag skall naturligtvis med intresse ta del av de synpunkter och argument som framförs och noga överväga om några ändringar av disciplinförordningen behöver göras.

Förfalskningar av betyg är det andra stora problemet. Det är enligt min uppfattning svårt att veta om förfalskning sker i ökad omfattning. Någon systematisk uppföljning har inte gjorts enligt vad jag erfarit.

Det är min uppfattning att UHÄ, som antar studenter till högskolans allmänna linjer, gör stora ansträngningar för att upptäcka eventuella förfalskningar vid antagning av såväl utländska som svenska studenter. Vid antagning av utländska sökanden begär UHÄ ofta in, som en extra säkerhetsåtgärd, originalhandlingar från utländska sökanden med mycket höga betyg. Är det då något som inte står rätt till drar sig den sökande ofta själv ur. Bland utländska sökande förekommer det att man köper sig betyg. Dessa är ofta välgjorda och svåra att upptäcka.

Bland svenska sökanden görs slumpvisa kontroller i alla utbildningar. UHÄ specialgranskar dessutom sökande till linjer där konkurrensen om platserna är särskilt stor.

En viss kontroll förekommer även när studenterna påbörjat utbildningen. Med hjälp av tips från kurskamrater, lärare m.fl. uppmärksammas UHÄ på att allt kanske inte står rätt till. Har oegentligheter förekommit upphäver UHÄ beslutet om antagning.

Omkring tio fall per år går vidare till polisen, vilket kan få till följd att den sökande åtalas för brott.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag understryka att det är viktigt att problemet med fusk och förfalskningar i högskolan uppmärksammas och att något görs åt det. Som jag tidigare nämnt kan det, med anledning av vad som nu debatteras om tentamensfusk, finnas anledning att noga följa utvecklingen.

Enligt min uppfattning gör UHÄ betydande insatser för att avslöja falska ansökningshandlingar. För budgetåret 1992/93 övertar den nya servicemyndigheten UHÄ:s uppgifter på detta område.

I den nya studieorganisationen, som beräknas kunna införas hösten 1993, kommer ett ökat ansvar för antagning av studenter att åvila universitet och högskolor och därmed också ett ökat ansvar för de frågor Lennart Fridén här aktualiserar. Självfallet kommer jag även i den nya ordningen att noga följa frågan om fusk och förfalskningar i högskolan.

Anf. 19 LENNART FRIDÉN (m):

Herr talman! Det kan tyckas att min interpellation är ett knorrande. Men det ingick tydligen också en ljudillustration från talarstolen.

Det hade naturligtvis varit roligare att diskutera enbart positiva frågor om högskolor och universitet med Per Unckel. Men vi får samtidigt inte blunda för de problem som finns. Den här diskussionen berör ett par principfrågor.

För det första: När en student börjar på ett universitet eller en högskola skall denne arbeta för att finna de odiskutabla och objektiva sanningarna, som man önskar röra sig med inom vetenskapen. Då är det illa att börja med en lögn. Ännu värre är att försätta med fiflet.

För det andra: Alla de som har antagits på ett hederligt sätt och arbetar idogt och korrekt skall inte komma i ett sämre läge än de som går ohederlighetens genvägar. Det är därför inte svårt att förstå att det är främst bland studenterna själva som det önskas en bättre ordning.

För ungefär två månader sedan var det i pressen en diskussion med anledning av de problem som rapporterades från Lunds universitet. Det går inte att utgå från vad som händer på ett ställe, och jag har därför de senaste dagarna haft en del diskussioner med företrädare från mitt gamla universitet i Göteborg.

Det visade sig att man *tror* inte att betygsfusk är så omfattande. I dag kontrolleras originalhandlingar bara stickprovvis. När vi fyrtyotalister på 60-talet strömmade in i veritabla stim på universiteten fick vi faktiskt visa upp våra originalhandlingar för kontroll. En sådan enkel åtgärd borde kunna användas för att avslöja ett och annat fiffel.

Man tar nu så lätt på kontrollen att det är först när man tittar på en kopia i en ansökningshandling och tycker att den verkar vara inkorrekt som originalhandlingen begärs in. Jag tror att man genom en enkel åtgärd skulle kunna få en och annan att skärpa sig och inte ens våga försöka att bli antagen med hjälp av oriktiga handlingar.

Den jurist på universitetets förvaltningsavdelning som jag talade med sade att efter det att fiflarna har förts till polisen har ärendena avskrivits. Det har inte hänt något. Den vaga formulering jag hörde i motsvarande avsnitt i statsrådets svar tyder på att det går att lagföra fuskarna men att det inte har hänt något. Därför finns det önskemål från universitetshåll att ett par sådana

fall någon gång skall prövas. Om någon fälls går det sedan förhoppningsvis att med hjälp av generalprevention få människor att skärpa sig. Men som har sagts tidigare är det förmodligen inte så stora antal som det rör sig om.

Däremot är man uppenbarligen övertygad om att mörkertalet för fusk vid tentamina är mycket stort. Jag fick höra en liten lustighet. För en av de stora skrivsalarna vid universitetet har plötsligt antalet under en termin anmälda fall av fiffel minskat till tre. Det har tidigare rört sig om 10–15 för den skrivsalen. Anledningen skulle vara att den tidigare så alerta skrivningsvakten har blivit långvarigt sjukskriven. Det kan inte vara så att fifflet minskar för att den alerta skrivningsvakten har försvunnit. Snarare går det väl i den andra riktningen, samtidigt som antalet upptäckta fall har minskat.

Jag har inte riktigt samma uppfattning som statsrådet uppgav i sitt interpellationssvar, nämligen att högskolorna inte vill införa några skärpande åtgärder. Så sent som i fredags diskuterade disciplinnämnden i Göteborg frågan om hur en skärpning av åtgärderna skall komma till stånd.

Det här är uppenbarligen en fråga som många reagerar på. Det vore skönt om vi kunde diskutera enbart de positiva sakerna som t.ex. magisterexamen. Men det här är en fråga som vi inte får blunda för.

Vidare har vi de som har fuskat och använt falska ansökningshandlingar. Det glädde mig att höra att det trots allt är mest svenskar som har gjort så. Det är dessutom lättare att avslöja fusk i de fallen, inkl. det fall som avslöjades nyligen där vederbörande ville göra sig tio år yngre än vad som framgick av originalintyget.

Det är oerhört väsentligt att hålla sig till principen att inte fiffla om man vill ägna sig åt att skapa goda, objektiva, vetenskapliga och odiskutabla sanningar. Det här är framför allt en rättvisefråga. De som går en ohederlighetens genväg skall inte få det bättre än andra.

Anf. 20 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga till det Lennart Fridén understryker. Låt mig instämma i iakttagelsen att det just var studenterna själva som aktualiserade frågan till oss. Min erfarenhet är också att studenterna själva är väl medvetna om vilket rykte deras utbildning utsätts för, om man inte kan se till att de som är rätt lämpade är där och att de som hade tänkt fuska inte finns där.

Jag delar också uppfattningen att det är viktigt, när ett brott är begånget eller i vart fall är misstänkt, att detta lagförs och prövas på ett korrekt sätt. Annars blir i detta sammanhang, som i så många andra där anmälan görs till polisen, anmälningen bara en tom gest och ty åtföljande tilltron till och respekten för den lagstiftning som anmälan handlar om satt i fråga. Så jag tycker att det är angeläget att när fall finns för prövning skall de också prövas.

Låt mig här till lägga bara två små kommentarer. Det är ett par saker som jag tycker egentligen ligger under allt det vi talar om och möjligen också har att göra med frågans lösning och som vi ännu så länge inte har berört, nämligen moralen i samhället i stort.

Vi kan aldrig komma åt fusk och elände av detta slag med mindre än att det finns en moraluppfattning i vårt samhälle som säger att så där gör man

inte, dvs. att det finns ett slags inre tryck i enskilda människor och i våra institutioner som "lagför" denna typ av tankar innan de ens har hunnit att materialiseras.

Den andra reflektionen är att när vi om ett år överför en betydande del av ansvaret för universitetens och högskolornas arbete till dem själva från det petimäteraktiga petandet som staten har hållit på med under många herrans år, tror jag att detta också kommer att bidra till att universitetens egen självkänsla stärks och därmed också intresset för insatser vid det egna universitetet. För det är deras väl och ve som kommer att utsättas för provningar, om de får rykte om sig att vara universitetet eller högskolan där fusk förekommer.

Ytterst handlar det, som Lennart Fridén avslutade sitt förra inlägg med, om rättvisa och rättfärdighet. Tyvärr kan vi i dag inte erbjuda en plats åt alla studenter som vill utbildas inom våra universitet och högskolor. Om någon tager sig en plats genom fusk, tager man den sig i praktiken före någon som är mera berättigad till den än vad man själv är.

Anf. 21 LENNART FRIDÉN (m):

Herr talman! Jag tog upp en sak som jag tycker borde vara ganska enkel och som jag hoppas att det inte finns några som helst hinder för när universitet och högskolor tar över mer av ansvaret, och det är en så enkel sak som att kontrollera originalhandlingar.

På den institution där jag hamnade som första institution 1965 var över 1 000 studenter inskrivna, varav ca 500 nybörjare på ettbetygsstadiet. Vi fick gå dit alla 500 och visa våra originalbetyg. Det hade då obönhörligen kunnat avslöjas, om det hade varit något fiffel.

När man vet om att om man blir upptäckt så blir man lagförd och därmed stämplad för livet, är det utan tvivel en hjälp för att också lyfta den allmänna moralen i det här sammanhanget. Jag kan inte tänka mig något värre för vetenskapens anseende än omoral på universitetet.

Jag hoppas att det skall bli möjligt att få bukt med fusket med enkla medel och genom att några fall provas, vilket den jurist som jag talade med i dag efterlyste. Om de som ertappats med fusk blir lagförda och detta kommer ut i massmedia, tror jag att de som funderat på att fuska vet att det inte lönar sig och följaktligen avstår från att försöka fiffla.

Anf. 22 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Låt mig snabbt lämna Lennart Fridén det beskedet att i den departementspromemoria som vi diskuterade tidigare och som handlar om den nya relationen mellan staten och de enskilda universitetet och högskolorna föreslås det att varje högskola själv fr.o.m. 1 juli 1993 skall få ta emot sina studenter och ange villkoren för antagning.

Det är alltid en grannliga avvägning av vad man i ett svar som detta skall säga om en proposition som man avser att presentera om fyra veckor, men låt mig formulera saken så att skulle regeringen bestämma sig för att på denna punkt följa promemorians förslag, så innebär det precis de möjligheter som Lennart Fridén eftersträvar i det hänseende vi diskuterar nu.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 23 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Håkan Strömberg har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att öka användningen av krossat returglas samt vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att öka användningen av uppsamlat glas i industriproduktion.

Låt mig först betona att det finns ett fungerande insamlings- och återtagningssystem för glas från hushållen. Glasåtervinningen ökar. Merparten av insamlat glas blir till råvara för nytt glas men allt glas kan inte avsättas inom Sverige. Det som inte blir till råvara används till olika utvecklingsprojekt som jag återkommer till längre fram i mitt svar. Inget insamlat glas depone-ras i dag, bortsett från den mindre mängd som sorteras ut av processtekniska skäl och därför inte kan återvinnas.

Enligt Svensk Glasåtervinning AB, som har hand om glasåtervinningssystemet i landet, återvanns 57 000 ton glas från hushållen i Sverige år 1991. Det innebär en återvinningsgrad på 44 %.

Glasåtervinningen har ökat betydligt från året innan då återvinningsgraden var 36 %. Företagets uttalade mål är att nå 100 000 ton glasåtervinning från hushållen år 1995, dvs. 70 % återvinningsgrad.

Som jag nämnde kan i dag allt insamlat glas från hushållen avsättas, bl.a. genom att export sker till utländska glastillverkare. Exporten sker på grund av ett betydligt större tillskott av glas genom import av förpackningar än vad som kan avsättas inom svensk glasproduktion. Det råder emellertid underskott på ofärgat återglas. Genom att kommunerna successivt utökar separeringen till att omfatta ofärgat resp. färgat glas förbättras möjligheterna även till fortsatt avsättning av återglas i Sverige.

Håkan Strömberg refererar speciellt till att Hammars och Limmareds glasbruk numera inte använder färgat glas i sin produktion. Marknaden för återvunnet färgat glas upphör emellertid inte i och med att glasproduktionen vid Hammars glasbruk läggs ner. Jag vill nämna att glasåtervinningsanläggningen i Hammar kommer att drivas vidare även sedan glasbruket lagts ner. Där sker också i fortsättningen sortering av återglas för framställning av glasråvara. Denna råvara transporteras till glasbruk i huvudsak i Sverige och Norge men också i viss utsträckning till glasbruk i Storbritannien och Holland.

Enligt uppgift kommer produktionen vid Hammars glasbruk efter nedläggningen att delas upp på glasbruket i Limmared resp. Moss i Norge på så sätt att enbart ofärgat återglas återanvänds vid glasbruket i Limmared men färgat återglas används som råvara vid glasbruket i Moss.

Enligt vad jag inhämtat arbetar AB Svensk Glasåtervinning bl.a. efter en handlingsplan som syftar till en ökad separering av färgat och ofärgat glas, en ökad insamlingsvolym samt ökad kvalitet och insamlingseffektivitet. Företaget bedriver också ett flertal projekt, som syftar till att för framtiden öka avsättningen av insamlat glas på andra sätt. Exempel på sådana projekt är att öka andelen återglas vid glastillverkning samt att anpassa glasfärger till ökad andel återglas. Som ytterligare exempel kan nämnas att återglas provas för tillverkning av glas- och mineralull för isoleringsändamål.

Svar på interpellationer och frågor

Svar på interpellationer och fråga

Det är naturligt att återkomma till denna fråga när det gäller att utveckla system för kretslopp för olika varor.

Anf. 24 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Jag vill tacka miljöministern för svaret på min interpellation. Jag vill också framhålla att jag för dagen är nöjd med svaret. Situationen vad gäller hantering av uppsamlat hushållsglas är just den miljöministern beskriver.

Men förhållanden svänger som bekant, ibland ganska snabbt. Om exakt en månad, den 18 juni, går sista skiftet vid Hammars glasbruk. Glastillverkningen vid bruket upphör efter generationers arbete. Självklart är det största problemet just nu de 228 personer som ställs utan arbete. Endast ett fåtal av dem kan för närvarande få ett nytt arbete. Men i förlängningen kommer nedläggningen också att medföra andra problem.

I och med att Hammars glasbruk läggs ned upphör användningen av färgat glas för nyproduktion i Sverige. Det är riktigt, som miljöministern framhåller i svaret, att det för närvarande inte deponeras något insamlat hushållsglas, förutom vad som måste sorteras bort vid krossning på grund av orenhet. Det är också riktigt att vi exporterar vissa volymer krossglas till Norge, Holland och Storbritannien. Men jag vet att Svensk Glasåtervinning har avtal med Askersunds kommun om deponering av återglas på mark som kommunen arrenderar. För ett år sedan deponerades ganska stora volymer, även om så inte sker i dag.

Frågan om hantering av uppsamlat glas är inte löst, eftersom vi är beroende av export av hela den uppsamlade volymen färgat glas. Exporten följer konjunkturutvecklingen och svängningarna i priset på alternativa råvaror. Därför kan vi aldrig veta storleken på exportvolymen.

Av det skälet menar jag att vi måste intensifiera arbetet att finna alternativa användningsområden, i synnerhet som den insamlade mängden glas ökar. Här går det inte att avvakta vad marknadskrafterna skall göra, utan miljöministern har ett direkt ansvar för att ge signaler om utvecklingsarbete och också skapa fram de resurser som behövs för alternativ användning av krossat glas som råvara i produktion där glasets egenskaper kan utnyttjas.

Även om jag för dagen är nöjd med svaret och redovisningen av vad som gäller i nuläget, återstår frågan hur vi kommer att hantera det uppsamlade glaset i framtiden. Miljöministern lovar att återkomma om det uppstår några förändringar, och jag vill då påminna om vad riksdagen sade 1990 i samband med behandlingen av miljöpolitiken för framtiden, nämligen att man skulle återkomma beträffande återanvändning av avfall. Jag hoppas att miljöministern har det riksdagsbeslutet aktuellt för sig, för det är viktigt inte bara med tanke på glas utan också i andra råvarusammanhang.

Men nu gäller det som sagt glaset. Jag skall noga följa frågan och lovar också att återkomma. Jag vill än en gång tacka miljöministern för svaret.

Anf. 25 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Vi tycks vara helt överens om hur läget är i vart fall. Jag har också nämnt i mitt svar att i samband med att man diskuterar kretsloppsutveckling för olika varor är frågan om glasåtervinning i högsta grad aktuell.

Man kan inte vara helt och hållet nöjd med situationen, även om vi har kommit en bit på väg, så länge en hel del glas "försvinner" i hanteringen. Det betyder att återvinningsgraden måste ökas.

Jag vet också att Svensk Glasåtervinning AB har inlagt i sina planer att man skall nå upp till 50 % återvinning i år och 70 % återvinning 1995. Där sker alltså en utveckling. Dessutom är det naturligtvis angeläget, som också framgår av svaret, att öka separeringen av färgat och ofärgat glas. Det blir särskilt tydligt när man tittar på hur prissättningen ser ut. Glasåtervinningsbolaget betalar 200 kr. per ton för ofärgat glas, 100 kr. per ton för färgat glas, dvs. blandat brunt och grönt, samt 0 kr. för oseparatorat glas.

Här är det alltså viktigt att system byggs ut, och det är precis vad man håller på med i samarbete med bl.a. kommunerna, för att få en bättre sortering även när det gäller fraktioner av olika sorters glas.

Det är en viktig insats, och då kommer man till nästa problem, som jag är fullt medveten om, och det är att kommunerna ofta har svårt att få kostnader och intäkter i balans. Insamlingsverksamheten som sådan, här lika väl som på pappersområdet, kostar så pass mycket att det blir ett minus på verksamheten.

Det här är naturligtvis ett av skälen till att jag under mina månader som miljöminister har talat väldigt mycket om miljöavgifter. Det gäller att inse att avfallshantering handlar om att sortera, ta tillbaka *och* skapa marknader och att få de sakerna att fungera i ett sammanhang. Då behöver man så att säga smörjmedel i systemet, och det är detta man måste arbeta med.

Miljöavgifter innebär att man lägger en avgift på användaren och att pengarna sedan används för att systemet skall fungera i sin helhet. Alternativet är att skattebetalarna får betala i stället för dem som orsakar problemen, dvs. sprider förpackningar omkring sig.

Det är sådana tankar som ligger bakom slutorden i mitt svar till Håkan Strömberg. Men jag är glad över att vi är överens om nuläget sådant som jag har beskrivit det.

Anf. 26 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Jag kan intyga att vi fortfarande är överens efter miljöministerns senaste svar. Det är helt riktigt att sådana system kan utvecklas. Det görs redan i dag. Svensk glasåtervinnings kostnad täcks av att man tar ut en avgift per flaska eller enhet som man tappar. Det kan utvecklas.

Om vi inte gör något åt detta kan det bli svårt med motiven för hushållen med den olägenhet som det ändå innebär att man skall sortera glas och bära i väg det någonstans. Om de får ett starkt motiv genom att de gör en samhällsinsats och bidrar till att få fram en råvara, men också självfallet bidrar till att förbättra miljön, blir det lättare att få medborgarna att samla upp glaset.

Det är viktigt att vi ser till att system av detta slag byggs ut också på andra områden. Jag tror att det är den väg vi skall gå. Olof Johansson nämner att vi måste smörja systemet och ge det den rätta oljan. Det är viktigt att vi inte tror att detta kommer att lösa sig självt och att regeringen och miljöministern tar nödvändiga initiativ till att försöka påskynda och ge de rätta signalerna.

Anf. 27 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag tror att vi kan avsluta debatten här och konstatera att vi är överens om att det finns utvecklingsmöjligheter hos det system som vi har och att det krävs stimulanser för detta. Kostnaderna skall läggas på rätt ställe.

Deponier är alltid anomalier, om jag får leka med orden. Utan att ha kommenterat detta i mitt svar, beklagar jag naturligtvis lika mycket som Håkan Strömberg den nedläggning och den omställning som blir en nödvändig följd av nedläggningen av glastillverkningen vid Hammars bruk. Däremot kommer fortsatta uppgifter att finnas kvar för en mindre del av de anställda när det gäller sortering, rensning och liknande saker. Då kan bruket bli en del i glasåtervinningssystemet också i fortsättningen.

Anf. 28 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Jag anklagade inte miljöministern för att vara medskyldig när jag nämnde antalet som blir friställda i Hammar om en månad. Det är 25 personer som sysslar med glasåtervinning i dag, och det kan utvecklas mer. Här finns det en mycket bra resurs som kan hantera krossglaset. Platsen ligger mitt i Sverige, och därför kan det även ur transportsynpunkt vara oerhört angeläget att stimulera återsamling här och utveckla hanteringen av krossglaset just i Hammar.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellation 1991/92:189 om specialkurser m.m. i gymnasieskolan

Anf. 29 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Bo Arvidson har mot bakgrund av riksdagens beslut att be-
myndiga regeringen att meddela avvikande föreskrifter för vissa specialkurser och påbyggnadsutbildningar i gymnasieskolan frågat mig vilka åtgärder regeringen har vidtagit.

Riksdagen fattade sitt beslut den 8 april. Regeringen utfärdade den 23 april 1992 förordning om vissa specialkurser i gymnasieskolan. Eftersom det var ytterst angeläget att så snart som möjligt få ut information om beslutet, skickades förordningen den 27 april ut till ansvariga för gymnasieskolan i kommuner och landsting. Jag vill också nämna att utbildningsdepartementet i en särskild promemoria daterad den 19 februari, som också skickades till samtliga kommuner och landsting, upplyste om att regeringen skulle utfärda särskilda bestämmelser avseende vilka som är behöriga att tas emot till vissa specialkurser. Enligt min mening har denna fråga hanterats så skyndsamt som det har varit möjligt.

Det har kommit till min kännedom att det finns kommuner som inte tar in äldre sökande i gymnasieskolans specialkurser. Jag vill därför ta tillfället i akt att framhålla att det faktiskt inte finns några hinder att ta in en sökande som är över 20 år i komvux i stället, och att utbildningen sedan genomförs som samläsning med gymnasieskolan. Den som är över 20 år och har behov

av t.ex. en yrkesutbildning bör naturligtvis även i framtiden ha möjlighet att få en sådan utbildning. Det är inte rimligt att kommunerna indirekt stryper en stor del av utbildningen för vuxna med hänvisning till att det i skollagen inte finns inskrivet en absolut skyldighet för kommunerna beträffande den gymnasiala vuxenutbildningens omfattning.

Detta gäller inte minst den ettåriga teknikerutbildningen, som formellt är en påbyggnadsutbildning inom komvux. Utbildningen kan dock med fördel anordnas inom gymnasieskolan som komvuxutbildning. På detta sätt kan befintliga lokaler, utrustningar och inte minst lärarkompetens utnyttjas. Det är definitivt inte heller rimligt att vuxna i vissa fall t.o.m. nekas en avslutande del av en yrkesutbildning som är upplagd som flera separata kurser med t.ex. praktikmoment mellan de olika kurserna. Det är med stor oro jag följer utvecklingen.

Anf. 30 BO ARVIDSON (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet Beatrice Ask för svaret på min interpellation.

Den oreda vi nu kan se när det gäller olika specialkurser och påbyggnadsutbildningar som tidigare finansierades över den s.k. lilla ramen är utomordentlig beklaglig, inte minst för alla de elever som drabbas. Många av de utbildningar som detta gäller skulle enligt riksdagens beslut våren 1991 avvecklas fram till läsåret 1995/96 och motsvarande utbildningar anordnas antingen inom programmen, komvux eller högskolan.

Dessa förändringar har i de allra flesta fall ännu inte kommit till stånd. Problemen är förhoppningsvis av övergående natur, men vi måste finna lösningar under övergångstiden. Utbildningarna får inte försvinna under denna övergångstid.

I samband med att kommunerna övertagit finansieringen av dessa utbildningar har det uppstått stora problem för många elever. Många kommuner säger nu nej till att betala för utbildningen. Vi är naturligtvis alla medvetna om de ekonomiska problem som kommunerna kämpar med, men den orättvisa som uppstår mellan elever i olika kommuner är oacceptabel.

Jag har tacksamt noterat de initiativ som tagits av utbildningsdepartementet, som Beatrice Ask nämnde här, dels ett PM av den 19 februari, dels den förordning som också nämns i svaret.

I svaret säger statsrådet något som jag tycker är mycket positivt, nämligen att "Den som är över 20 år och har behov av t.ex. en yrkesutbildning bör naturligtvis även i framtiden ha möjlighet att få en sådan utbildning." Detta är något som jag tycker är mycket väsentligt, men tyvärr finns det problem med att få det att fungera.

Utöver den i svaret nämnda ettåriga teknikerutbildningen skulle jag vilja nämna några utbildningar som nu har kommit i kläm. Det gäller i flera fall sådana utbildningar som anordnas med landstingen som huvudman.

Inom vårdområdet gäller det utbildning till t.ex. undersköterska, en utbildning på ca 40 veckor, och utbildning till vårdare av psykiskt utvecklingsstörda.

Inom den gröna sektorn gäller det t.ex. den ettåriga driftledarkursen som för närvarande krävs för inträde till lantmästarkursen på Alnarp. Även i

framtiden behövs denna påbyggnadsutbildning för blivande jordbruksföretagare som inte vill gå den kommande längre lantmästarutbildningen. Naturbruksprogrammet är inte tillräckligt som företagareutbildning.

I Svalöv i Skåne finns också en speciell 25 veckors grundutbildning i jordbruk som kräver genomgången gymnasieskola för inträde plus ett års praktik. Denna utbildning, som har elever från hela landet, har slagit mycket väl ut, men får problem då elever tidigare gått gymnasieutbildning.

Liknande problem finns för elever på trädgårdsområdet, där sökande till påbyggnadsutbildningar som relativt nyligen flyttat från lantbruksuniversitetet nu får nej från sina hemkommuner till en viktig påbyggnad till sin utbildning.

För sökande till floristutbildningen i t.ex. Norrköping har jag hört liknande problem.

En annan utbildning som från den 1 juli 1991 drivits av Flyingestiftelsen i form av en fristående skola är stallchefsutbildningen. Det är en tvåårig utbildning som kräver genomgången gymnasieskola och har sökande från hela landet.

Även på hantverksområdet hotas utbildningar av nedläggning. Det gäller t.ex. tapetserarutbildningen i Nässjö.

Herr talman! Jag har gjort den här uppräknings av några av de utbildningar där det nu har uppstått problem för att visa på de svårigheter eleverna upplever när det gäller att få utbildningen betald av sin hemkommun. De åtgärder som har vidtagits är bra. Men är det tillräckligt för att ge elever som önskar genomgå de här utbildningarna en rimlig och rättvis chans till utbildning? Tyvärr är jag inte alldeles säker på det.

Enligt uppgift håller Landstingsförbundet på med en enkät till de landstingsdrivna skolorna för att få en bild av läget. Min fråga till statsrådet Beatrice Ask är därför om utbildningsdepartementet, eventuellt i samarbete med Kommunförbundet, kan tänka sig att göra en sammanställning av resultatet av kommunernas hantering och finansiering av specialkurserna i gymnasieskolan. Om resultatet då skulle visa att många elever utestängs från utbildningen – det tror jag knappast har varit lagstiftarens mening när riksdagen fattade sitt beslut våren 1991 – vilka åtgärder kan i så fall statsrådet tänka sig att vidta?

Anf. 31 CHRISTINA LINDERHOLM (c):

Herr talman! Skälet till att jag deltar i den här debatten är att det område som interpellanten har tagit upp är mycket viktigt. Jag vill närmast förstärka den frågeställning och det anförande som interpellanten just har hållit. Det är mycket viktigt att dessa ungdomar över 20 år får möjlighet att komplettera sin utbildning med en specialkurs eller påbyggnadsutbildning.

Jag instämmer i att departementet har hanterat frågan på ett skyndsamt och bra sätt. Men jag kan inte låta bli att tycka att det måste var något fel på förordningen om kommunerna inte har uppfattat signalerna. Kanske kunde man ha gjort en tydligare skrivning. Jag vet inte om det är möjligt. Det framgår faktiskt inte hur angeläget det är att dessa ungdomar får möjlighet att fortsätta sin utbildning i stället för att riskera arbetslöshet. Riksdagen har

ju i andra sammanhang betonat att utbildning skall gå före erbjudande om ungdomspraktik.

Jag har samma exempel som Bo Arvidson här redovisat. Det finns en risk för att vissa av dessa påbyggnadsutbildningar försvinner. Det vore mycket allvarligt i ett läge där vi står mellan en gammal och en ny gymnasieskola, om jag uttrycker det så, om vissa utbildningar skulle försvinna. Vi tappar kompetens hos lärare, och man riskerar att institutioner läggs ner och försvinner ur systemet. Det är ytterligare ett skäl för att få kommunerna att ta detta ansvar.

Jag har också samma uppfattning om utbildningarna i hantverksteknik. Där har man haft tvååriga utbildningar och i många fall möjlighet till ett tredje påbyggnadsår. När inte kommunerna ställer upp ges inte eleverna möjlighet att fullfölja sin utbildning, utan får själva stå för kostnaderna för att gå in i något annat system. Med det rådande arbetsmarknadsläget kan detta inte vara rimligt. Det är inte heller rimligt med hänsyn till att eleverna i många hantverksutbildningar faktiskt behöver det tredje året. Inför införandet av hantverksprogrammet finns här ett liknande problem, nämligen att man riskerar att tappa tempot och tappa kompetens.

Jag vill avslutningsvis fråga statsrådet om hon är beredd att agera så att kommunerna på ett bättre sätt tar sitt ansvar och om hon är beredd att på ett tydligare sätt återigen påpeka för kommunerna vikten av att ta detta ansvar. Går det att förändra förordningen och förtydliga den eller på något annat sätt klargöra riksdagens inställning i denna fråga, som ju är mycket tydlig?

Anf. 32 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Jag vill först och främst säga att jag i allt väsentligt delar de bekymmer som interpellanten framför. Det är ett stort problem att många s.k. smala utbildningar med mycket hög kvalitet nu riskerar att försvinna. Nu skall man i ärlighetens namn säga att det delvis var syftet med det riksdagsbeslut som fattades att allting skulle göras bredare och enhetligare. Men jag tror ändå att det är mycket olyckligt när det får dessa konsekvenser.

Vi har från departementets och regeringens sida formulerat oss tydligt. Det finns alltid saker som kan göras utöver detta. Jag tycker att jag dagarna i ända deltar i ett allmänt buller för att tydliggöra vad som faktiskt avses. Jag har inte diskuterat frågan om att samverka med Kommunförbundet för att redovisa vad som har hänt och utifrån detta vidta åtgärder, men det är en fråga som jag skall ta upp med tjänstemän på departementet.

Jag utgår ifrån, och det har jag gjort hela tiden, att vi måste följa upp det beslut som fattades och vad som händer. Nu är det ett allmänt bekymmer med förändringarna på skolområdet att möjligheterna inte är särskilt stora att med förordningar nå ända fram och få alla kommuner att följa beslutet, utan det allmänna opinionsbildningsarbetet är oerhört väsentligt.

Frågan om huruvida jag är beredd att vidta åtgärder kan jag besvara med ett ja. Jag accepterar inte att elever som har valt att påbörja en utbildning mot ett visst yrke eller område icke ges rimliga möjligheter att fullfölja denna därför att hemkommunen vägrar att betala interkommunal ersättning. Det kan inte vara rimligt, eftersom en del av de yrken det här handlar om är så-

Prot. 1991/92:114
18 maj 1992

Svar på interpellationer och fråga

dana att man inte kan klara av utbildningen under myndighetsålder, om jag uttrycker mig så. Skall vi över huvud taget ha den kompetensen i framtiden är vi tvingade att ge eleverna denna möjlighet.

Det är också mycket väsentligt att göra kommunerna och kommunpolitikerna medvetna om sitt långsiktiga ansvar. En förutsättning för att den mycket långtgående decentralisering som vi nu genomför skall fungera är att kommunerna i samverkan ser sin utbildningspolitik i ett längre perspektiv. Självfallet kan inte varje kommun anordna alla sorters program, specialkurser eller annan utbildning, utan man måste ha en viss arbetsfördelning. Det ingår i en sådan process att avtala och diskutera ersättningar samt att ha denna öppenhet. Fungerar inte detta kommer heller inte decentraliseringen att fungera.

Jag är beredd att påpeka att så är fallet så ofta tillfälle ges. Vi skall på departementet också diskutera om det behövs särskilda åtgärder. Även om vi har begränsade resurser – och det är väl antagligen argumentet från kommunerna för att bli av med en och annan specialkurs – tror jag ändå att samordningen över kommungränserna är ett bra sätt att få en mångfald i framför allt yrkesutbildningen och i annan kompetensgivande utbildning för de elever som är något äldre än dem som går rakt in i gymnasieskolan.

Skall vi nu skapa Europas bästa skola – och det skall vi göra – är det nog nödvändigt att vi heller inte missar i detaljerna.

Anf. 33 BO ARVIDSON (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka Beatrice Ask för det kompletterande svaret, som jag tycker var mycket positivt.

Statsrådet sade att det beslut som fattades i fjol syftade till att vi skulle få en bredare och enhetlig utbildning. Det är möjligt. Men jag undrar om det var så alldeles klokt i alla lägen. Vi riskerar att mista en del av den mångfald som vi behöver. Man bör nog framöver fundera litet närmare på om beslutet var alldeles riktigt och kanske vidta andra åtgärder.

Det är positivt med den uppföljning som här utlovas och de åtgärder som Beatrice Ask nämnde. Det gäller inte minst det ansvar som kommunerna har på detta område. Jag tror att kommunpolitikerna måste ta ett mycket större ansvar för utbildningen än vad man har gjort tidigare.

Jag vill sedan ta upp en helt annan fråga. Många av de elever som fått nej av sin hemkommun när det gäller finansiering av deras utbildning har överklagat beslutet till skolväsendets överklagandenämnd. I början av april skrev nämnden att den under de senaste veckorna fått in mer än 175 nya ärenden. Man säger vidare att handläggningen av åtskilliga av dessa ärenden tyder på att innebörden av den nya bestämmelsen inte är tillräckligt känd i många kommuner, och det har verkligen visat sig.

I anslutning till ett överklagat beslut skriver överklagandenämnden att hemkommunens ställningstagande att inte betala någon interkommunal ersättning inte kan överklagas till skolväsendets överklagandenämnd, eftersom det saknas särskild föreskrift härom. Det är alltså utbildningsanordnarens beslut som kan överklagas, men i praktiken blir ett nej från hemkommunen också ett nej från utbildningsanordnaren, som kan vara kommun, landsting eller annan huvudman. Är statsrådet beredd att närmare under-

söka om det finns skäl till någon sådan särskild föreskrift som omnämns i överklagandenämndens beslut?

Även de långa handläggningstiderna i många kommuner skapar osäkerhet för eleverna. Det vore rimligt att besluts- och besvärfrågor kunde hanteras så, att en prövning är genomförd innan intagningen till den sökta utbildningen är avslutad. Eleverna hamnar annars i en orimlig situation. Dessutom kan elever för vilka hemkommunen betalar komma att antas även om de inte är de mest meriterade till den sökta utbildningen. För utbildningsanordnaren är också den nya hanteringen mycket arbetstyngd och omständlig. Det kan vidare uppstå osäkerhet om huruvida utbildningen över huvud taget kommer till stånd på grund av den långdragna hanteringen, där det blir avslag från många kommuner.

Kan statsrådet tänka sig en översyn även i denna fråga, till gagn för elever och utbildning?

Anf. 34 CHRISTINA LINDERHOLM (c):

Herr talman! Jag vill också uttrycka min tillfredsställelse med den positiva inställning som statsrådet har till att gå vidare till kommunerna och även på andra sätt arbeta för att dessa ungdomar verkligen får sin utbildning. Det är ju vad det handlar om sist och slutligen – att de skall kunna slutföra sin utbildning även om de har passerat den magiska 20-årsgränsen. Det finns skäl att koppla detta till de ekonomiska förutsättningar som kan gälla för kommunerna, när det nu finns ekonomi för att ge möjlighet till platser inom komvux eller på annat sätt, som kan användas för denna elevgrupp via komvux till gymnasieskolan. Man kanske kan markera det tydligare till kommunerna. De stackars kommunernas ekonomi behöver inte undergrävas ytterligare. Detta är ett ansvar som stat, kommun och landsting har tillsammans för elevernas utbildning.

Jag delar inte Bo Arvidsons uppfattning om att mångfalden begränsas. Vi kommer att se en ny gymnasieskola växa fram, och så småningom kommer den att bli någonting ypperligt för eleverna. Men vi får göra så att utvecklingen tappar fotfästet under denna övergångsperiod. Det är vad jag vill betona mest i mitt deltagande i denna debatt.

Anf. 35 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Det är klart att vi skall se över även andra delar av den problematik som Bo Arvidson har tagit upp här. Jag tycker själv att detta är ett stort bekymmer. Det allvarliga just nu är att vi är på väg att bli av med dessa utbildningar. Kommunernas grunder för detta är mycket kortsiktiga. Det beror också på att olika kommuner inte samverkar tillräckligt. Riksdagen har här ett mycket stort ansvar.

Smala utbildningar löper alltid risken att försvinna när man gör utbildningssystem mer enhetliga. Tyvärr är enhetligheten inte alltid till gagn för kvaliteten i utbildningssystemet. Det kan ta olika lång tid att nå olika kompetenser. Vi vet att det inte minst inom de konstnärliga utbildningarna och hantverksutbildningarna krävs en ganska lång skolning för att eleverna skall nå de verkliga höjderna. Dessa offras nu i viss mån på enhetlighetens altare. Vi får försöka att hjälpas åt att ta bort de onödiga hinder som finns.

Prot. 1991/92:114
18 maj 1992

Svar på interpellationer och fråga

Jag delar Christina Linderholms uppfattning att det gäller att se till att de resurser som finns tillgängliga i detta arbetsmarknadspolitiska läge används till allt de kan vara bra för. Ingen skall hindras från att genomgå en speciell yrkesutbildning på grund av någon byråkratisk regel som inte är berättigad. Vi får hjälpas åt att signalera när vi hittar sådana. Systemet är tillkrånglat. Vi måste också hitta regler och principer som kan gälla på lång sikt och få till stånd en attityd hos kommunalpolitiker, som nu har huvudansvaret, som innebär medvetenhet om behovet av långsiktighet och helhetstänkande när det gäller vad utbildningsapparaten producerar på nivåerna under högskola och universitet.

Från statligt håll, både från regering och riksdag, har vi ett ansvar för att arbeta i det korta perspektivet, för att lindra de verkningar vi nu ser av förändringar i systemet omedelbart. Men vi har också ett ansvar för att lägga grunden för att vi skall ha ett mångfasetterat utbildningsväsende i framtiden. Jag tar gärna emot förslag eller fakta om fall där det uppenbart blir bekymmer. Jag är övertygad om att vi från regeringens sida kommer att arbeta i positiv anda för att försöka rätta till detta.

Anf. 36 BO ARVIDSON (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka för de upplysningar som Beatrice Ask lämnade här. Jag tror liksom hon att det är viktigt att vi tillsammans kan hjälpas åt att få till stånd den långsiktighet, de attitydförändringar och det helhetstänkande som är nödvändiga i kommunerna. Det är viktigt att slå vakt om många av dessa utbildningar och att eleverna har möjlighet att genomgå dem även i framtiden.

Jag vet inte om Christina Linderholm missuppfattade min tankegång om mångfald. Jag menar att det är viktigt att man inte pressar in alla utbildningar i programmen. Det är inte säkert att det alltid är det bästa. Man kanske kan hitta någon annan lösning. Det var så jag menade.

Jag hoppas att denna debatt skall kunna ge en belysning av dessa problem och att vi på det sättet skall kunna föra ut till kommunerna att de har ett ansvar i och med decentraliseringen. Om denna interpellation kan ha gjort någon nytta i det fallet är jag tacksam.

Andre vice talmannen anmälde att Christina Linderholm anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Beslut om förkortad motionstid för proposition 1991/92:132

Föredrogs och hänvisades
proposition
1991/92:132 till utrikesutskottet.

Beträffande denna proposition hade regeringen föreslagit att riksdagen skulle besluta att motionstiden förkortades till fem dagar.

Prot. 1991/92:114
18 maj 1992

Kammaren beslöt förkorta motionstiden till att utgå onsdagen den 20 maj.

11 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkande 1991/92:KU30
Finansutskottets betänkanden 1991/92:FiU24 och FiU25
Trafikutskottets betänkanden 1991/92:TU18 och TU19
Näringsutskottets betänkanden 1991/92:NU29, NU31 och NU34
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1991/92:AU14

12 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Jordbruksutskottets betänkanden
1991/92:JoU17 Avfallsfrågor
1991/92:JoU19 Uppgiftsskyldighet på jordbrukets område
1991/92:JoU21 Ändring i miljöskyddslagen m.m.

13 § Kammaren åtskildes kl. 13.52.

Förhandlingarna leddes av andre vice talmannen.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Måndagen den 18 maj

1 § Meddelande om frågeställares skyldighet att ta emot svar	1
Andre vice talmannen	
2 § Återtagande av plats i riksdagen	1
3 § Justering av protokoll.	1
4 § Svar på interpellation 1991/92:171 om medborgarskapsfrågor be- träffande personer som dömts för brott	1
Kulturminister Birgit Friggebo (fp)	
Lennart Fridén (m)	
5 § Svar på interpellation 1991/92:183 och fråga 1991/92:730 om fri- stående högskolor.	5
Utbildningsminister Per Unckel (m)	
Pär Granstedt (c)	
6 § Svar på interpellation 1991/92:143 om högskolornas examensrätt m.m.	11
Utbildningsminister Per Unckel (m)	
Kristina Svensson (s)	
7 § Svar på interpellation 1991/92:172 om förfalskade betyg vid antag- ning till universitet m.m.	17
Utbildningsminister Per Unckel (m)	
Lennart Fridén (m)	
8 § Svar på interpellation 1991/92:168 om returglasanvändningen . .	21
Miljöminister Olof Johansson (c)	
Håkan Strömberg (s)	
9 § Svar på interpellation 1991/92:189 om specialkurser m.m. i gym- nasieskolan.	24
Statsrådet Beatrice Ask (m)	
Bo Arvidson (m)	
Christina Linderholm (c)	
10 § Beslut om förkortad motionstid för proposition 1991/92:132 . .	30
11 § Förnyad bordläggning.	31
12 § Bordläggning	31